

De Heraut

van de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het auteursrecht van den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de wet van 28 Juni 1881 (Staatsblad N°. 124.)

Zondag 27 Maart 1898. N°. 1057.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonneementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE: Bureau: H. Z. Voorburgwal 44, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag vóór middag te 12 uren worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Abonnementsprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.20, voor het Buitenland per jaar / 6 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers aan het Bureau 10 Cent. Abonneementen worden aangenomen door alle Boekhandelaren, Postdirecteuren en aan het Bureau te Amsterdam. Advertentie: van 1 tot 6 regels / 1.20, voor elke regel meer 20 Cent. Aanvragen en vermelding van liefdegaven en Verslagen van Vereen. 12 Ct. p. regel.

Van de gemeene Gratie.

DERDE REEKS.
XLII.

Want ik weet, dat in mij, dat is in mijn vleesch, geen goed woont; want het goede is wel bij mij, maar het goede te doen, dat vind ik niet.

Romeinen 7: 18.

Zoo bleek dan hoe ongeoorloofd het is, te spreken van twee personen, die saam in den wedergeborene moeten huizen, en hoe desniettemin aan een tweerlei ik moet worden vastgehouden. Als Paulus zegt: „Indien ik doe hetgeen ik niet wil, zoo doe ik het niet meer,” dan is het uitge-maakt dat hier tweerlei ik onderscheiden wordt. Het éne ik dat het doet, en het tweede ik dat het toch niet doet. Laat ons dan zien, hoe zich dat tweerlei ik, waarin toch beide malen hetzelfde ik spreekt, verder laat ontleden. Dusver toch wezen we slechts op één onderscheid tus-schen die beide, t. w. dat het herboren ik nog sluimeren kan, terwijl het onherboren ik nog spreekt uit het bewustzijn. Doch bij dit éne onderscheid kunnen we niet staan blijven. Ook al dringt toch het her-boren ik in de bekeering tot het bewust-zijnsleven door, daarom beheerscht het vol-strekt nog niet heel ons bewustzijn. Wie tot bekeering, en dus tot werkelijk geloof in den Christus komt, weet alnu „wat God aan zijn ziel gedaan heeft;” hij be-lijdt overgegaan te zijn uit het rijk der duisternis tot zijn wonderbaar licht; hij weet nu, dat hij dood was, en zie hij leeft. Zoo dringt het in hem door, en als het op rechtstreeksche geloofsuiting aankomt, is hij er zich zekerlijk van bewust, dat het ik waar-uit hij spreekt, is het herboren ik. Hij zal zeggen: Ik was dood, maar nu heb ik het eeuwige leven. Maar hieruit volgt nog in het minst niet, dat dit geloofsbesef daarom zijn geheele bewustzijn doordrongen heeft. Voor geheele stukken namelijk van zijn leven vlamt zijn bewustzijn niet recht-streeks uit den achtergrond van zijn ge-moedsleven op, maar komt op uit heel een wereld van feiten, voorstellingen, gewoon-ten en van omgeving, aan wier overzicht en heerschappij hij onderworpen is. Dan doorziet hij nog niet, dat zijn geloofsbe-ginsel ook voor al deze dingen een gansch andere beschouwing eischt, en hij leeft in die vroegere beschouwingen nog voort, son-der te doorgonden, hoe ook dit alles anders moet worden.

Nemen we slechts een enkel voorbeeld. Toen er in het begin van deze eeuw ten onzent op staatkundig gebied nog geen staatkundige groep was opgetreden, die ook de staatkundige overtuigingen uit het geloofsgebeel afdedde, waren er nochtans tal van personen die tot bekeering kwamen, en die voor hun diepste ik zeer wel wisten, dat ze uit den dood in het leven waren overge-gaan. Doch dit had daarom volstrekt nog niet het gevolg, dat ze aanstands ook in hun politieke zienswijze tot de juiste denkbeel-den kwamen. Integendeel, honderden van deze mannen hebben geleefd en zijn gestor-ven zonder ooit de eischen van het geloof voor de regering van het land doorzien te hebben, en bleven niettegenstaande hun wedergeboorte en bekeering, steeds staat-kundige denkbeelden aanhangen, die het ongeloof tot wortel hadden. Zelfs nu nog zijn er landen, gelijk b.v. Zwitserland en Frankrijk, waar men van Gereformeerde zijde nu nog niet tot het inzicht van dit onder-scheid in politieke beschouwingen gekomen is. Gevolg waarvan dan is, dat uit het ver-borgen gemoed het herboren ik spreekt, terwijl op staatkundig gebied het ik dat zegt: Ik denk dus en zoo, nog altoos het onherboren ik is.

Nog een ander voorbeeld kan dit ver-schil duidelijk maken. Toen de kerk van Christus pas de wereld inging, leefden de zonen Abrahams in de Joodsche beschou-wingen omtrent den ceremoniële dienst. Dit kon niet anders. Daarin waren ze opge-groeid. Ze namen de dagen waar. Ze kon-den niet buiten de besnijdenis. Ze meden onreine spijzen. Ze stonden scherp tegen-over de heidenen. Alleen wie zich in Israël liet inlijven, kon als proseliet worden gerekend. Toen nu velen uit deze kinderen Abrahams tot den Christus bekeerd werden, sprak het vanzelf, dat het geloofsgebeel, dat hun was ingeplant, den eisch met zich bracht, dat ze al deze Joodsche beschouwingen lieten varen, en de echt Christelijke denk-beelden over dit alles aannamen. Of om het anders uit te drukken, hun bekeering tot den Christus eischte dat ze ook met heel hun bewustzijnsleven uit den dienst der scha-duwen in den dienst der vervulling overgin-gen. Maar al was dit onbetwistbare eisch

van het geloofsgebeel, ze deden het daarom nog volstrekt niet. Hun bewustzijns-leven ging zoo snel niet met. Dit bleef achterlijk. En zoo kreeg men het ver-schijnsel van mannen, die oprechtelijk in Jezus geloofden, die toch nog hangen bleven in ceremoniën die Christus ver-vuld en daarmee afgedaan had. Gedu-rig merkt ge dan ook in Paulus' brieven, met name in die aan de kerk van Galatie, wat strijd Paulus met deze nog niet door-gewerkte personen te voeren had, vooral waar de Joden hiervan gebruik maakten, om ze weer van Christus af te leiden. En dat dit verschijnsel zich niet alleen bij enkele onontwikkelden voordeed, dat ziet ge klaa-rlijk aan Petrus, die zich zelfs derwijls in Antiochie misging, dat Paulus hem open-lijk bestraffen moest. En nog sterker toe-kenend zich dit verschijnsel af voor Golgotha, als ge de jongeren van Jezus, die toch herboren waren, Jezus gedurig vermoeden hoort met hun Joodsche vragen, en met hun nog ongezuiverd bewustzijnsleven. Duid-lijk merkt ge dan twee ikken. Het her-boren ik, dat betuigt: „Wij hebben ge-loofd dat gij zijt de Christus, de Zoon Gods,” en daarnaast het nog onherboren ik, dat zegt: „Heere, dat zal u geenszins geschieden,” zoo zelfs dat Jezus zeggen moest: „Satan, ga achter mij.” Er is alzoo geen twijfel, of ook na de bekeering kan het ik op allerlei punten nog uit het oude bewustzijn spreken, waarin het geloofsbe-ginsel nog niet is doorgedrongen.

Dit leidt tot een derde onderscheiding, wat het bewustzijn aangaat, t. w. die der afwisseling van hooge en ingezonden toestand. We zijn niet altijd eender. Eene-zijds zullen we oogenblikken kennen van hooge spanning, waarin al het min heilige terugwijkt, en de lichtstraal van het ge-loof telkens uit ons herboren hart opschiet, en heel ons leven en heel onze omgeving overstraalt. Na een gang aan het heilig Avondmaal, na een bezoek aan een heerlijk sterfbed, na een machtige geestelijke worsteling, dan vervult ons zulk een klaarheid, en zien we alles bij hooger licht. Maar ook zijn er andere toestanden in ons leven. Tijden van verduistering, dat de lichtstraal van het geloof een rookende vlam-wiek is geworden en nevelen zich om ons saam-trekken. Dan zien we alles donker, som-ber, in den ouden schemer van ons zondig bestaan. En ook dit verschil nu rekent mede. Door dat verschil toch zullen we de éne maal den strenger eisch van ons geloof duidelijk inzien en in juiste beschou-wing staan, maar de andere maal dat beter licht dreef, en zodoende in gelijkvloersche, baatzuchtige beschouwingen blijven han-gen, die voor ons geloofsgebeel niet bestaan kunnen. Dat ligt dan niet daar-aan, dat we het zoo willen — op den wil komen we zoo straks terug — maar daaraan dat we het zóó en niet anders zien, overmits op zulk een oogenblik de nevelen te dik zijn, dan dat de lichtstraal van het geloof er zoo kunnen doorbreken. Ook in verband hiertoe nu zal zich tweer-lei ik in den énen mensch openbaren. Hij zal Gods Woord opslaan, en het zijn gezin voorlezen, en daarna in het gebed gaan, en in dat gebed naar waarheid zeg-gen: „Ik weet, Heere, dat bij U de bron is van het licht,” en straks onder de menigte gegaan, zal hij over kantoorzaken, over een kranke, over een zijner vrienden op een wijze spreken, die toont dat hij het licht nu alteminst bij de Bron van het licht zoekt, maar het opvangt uit de wereld. Zelfs bij stervende personen moet nog op dit ver-schil gelet worden. De éne maal zal iemand heengaan in het volle licht van Gods aange-zicht, en de andere maal zal een kind van God heensterven in sombere overpein-zingen, die soms bijna wereldsch zijn. En toch volgt daaruit volstrekt niet, dat de laatste geen kind van God zou wezen. Of gebeurt het niet dikwijls, dat bij denzelfden persoon op het sterfbed oogenblikken van hooge verrukking in den Heiland, en van genietlijke knorrigheid en zelfzucht elkaar afwisselen? Doch genoeg hierover. Overvloediglijk blijkt uit al hetgeen waarop we wezen, dat ons herboren ik volstrekt niet altoos zuiver door ons bewustzijn door-breekt, en na de drie onderscheidingen waarop we wezen, behoeft het geen betoog meer, dat uit ons nog, of weer verduisterd bewustzijn een ik kan spreken, dat niet is het ik dat schuilt in het herboren gemoed.

Naast het bewustzijn vinden we in ons den wil, en ook op de uitingen van dien wil moet in dit verband de aandacht wor-den gevestigd. In Rom. 7 spreekt Paulus niet alleen van tweerlei wil die hij in zich bespeurt, d. i. tweerlei levensvorm, en dus tweerlei bewustzijnsleven, maar hij spreekt ook en meer zelfs nog van tweer-

lei wil, een wil van zijn herboren ik, en een wil van zijn „vleesch”. Het best maakt ge u dit duidelijk door te letten op een stoom-schip, dat in snelle vaart voortvliegt, plots-eling stoppen moet en achteruitstroomt. Ook in zulk een „stoomschip” toch ziet ge dan de werking van tweerlei wil. Eene-zijds de wil van den stuurman aan het roer, die den machinist toeroept: „Met vollem stoom achteruit!”, en anderzijds de wil van het schip, dat toch nog een poos hard vooruit stroomt. Feitelijk gebeurt dan ook niet wat de stuurman zegt. Hij riep: „Achteruit!”, en het schip gaat nog vooruit. Wat is nu die wil van het schip? Natuurlijk het schip zelf heeft geen wil, maar die wil die in het schip nog doorwerkt, is niets anders dan de wil van den stuurman zoo straks. Zoo straks toen riep zijn wil: „Vooruit!” Aan dien wil gehoorzaamde het schip, en nu is zijn tweede wil die achteruit roept buiten staat op eenmaal de nadering van zijn vroegeren wil te stuiten. Voor Paulus nu is „het vleesch”, wat hier het schip is. In dit „vleesch” heeft Paulus voor zijn bekeering, als we zoo zeggen mogen, gestuurd, en het met volle kracht in den van Christus afge-keerden zin voortgedreven. Hij wilde toen zoo. Maar nu, bekeerd zijnde, commandeert zijn herboren ik wel anders, maar in het schip, in het vleesch zit de vaart van zijn vroegeren wil, van zijn oude ik nog in, en zoo ontstaat de toestand, dat hij doet wat hij nu niet wil, en dat dus hij het wil niet doet, maar de vaart van het vleesch, d. i. de zonde die nog in hem drijft en werkt.

Hieraan verstaat ge niets, zoo ge den wil opvat als den grill van het oogenblik. Ge hebt ook het beeld van de balans, van de weegschaal. De evenaar staat in het huisje, en nu is het uw wil uiteten, als ge dien evenaar nu eens even links en dan eens even rechts laat doorzwijven. Gij deelt het nu links, maar het kon ook naar rechts, dat komt ge elk oogenblik zult of zóó. Dat heeft gij in uw macht. Aldus stellen ongetwijfeld ook nu nog velen zich „den wil des menschen” voor. Toch is deze voor-stelling geheel onhoudbaar. Neen de wil is een vermogen in ons, dat zich ontwik-kelt, en dus op een gegeven oogenblik af-hankelijk is van heel het verleden dat er achter ligt. Ge merkt dat reeds daaraan, dat de één sterke wilskracht heeft, terwijl de ander schier willoos op en neer glijdt. Dat hangt aan den aanleg van den persoon, dat hangt aan zijn opvoeding, dat hangt aan zijn verleden. De een oefent zijn wilskracht, de ander niet. Daar komt bij, dat onze wil gedurig in aanraking komt met andere willens, ook met den wil van ons ge-zin, met den wil van de publieke opinie, met den wil van de wereld, en dat we niet als een eenling op ons eigen wielrad voortvliegen, maar met die andere willens tegelijk rollen onder éenzelfden wagen. Al is het dus dat ons herboren ik het aan-vangspunt van onzen wil omzet in betere richting, hieruit volgt nog volstrekt niet, dat deze stoot in betere richting zich aan-stonds over heel de lijn van onzen wil zal voortplanten. Er trillen op die lijn van onzen wil ook geheel andere invloeden, en maar al te dikwijls is de stoot die dan van ons herboren ik uitgaat veel te zwak, om die andere invloeden te boven te komen. De aanzet van onzen wil, vlak bij ons ver-borgen ik, was dan wel goed, maar die aanzet kon niet doorwerken en feitelijk kregen die andere invloeden, die uit het verleden naderen, nog de overhand, en het resultaat was, dat onze wil, die goed in-zette, als hij aan den omtrek in het leven uitkomt, vlak verkeerd drijft. Toen de Geuzen Den Briel innamen, was de eerste aan-zet van hun wil onberispelijk, maar toen die wil tegenover de pastoorsoverslag in roekelozen moord, was die wil schrikkelijk zondig in het leven uitgekomen. En ge-lijke ervaring doen we nog dagelijks op. Ook wat den wil aangaat moet ge dus onderscheid maken, tusschen den eersten stoot die op den wil van ons herboren ik uitgaat, en tusschen de richting waarin die wil drijft als hij onder gansch andere invloeden zich uit in het werkelijk leven.

Paulus spreekt van een „vleeschelijk ver-kocht zijn onder de zonde.” Welnu, dat is het. Tusschen ons herboren ik in het middelpunt van ons wezen en tusschen de buitenwereld ligt ons „vleesch” in, zijnde vleesch dat de naam voor geheel onze levensfeer zóóals zij zich onder zin-lijke invloeden van eigen en ander zonden gevormd had. Onze daden zijn dan ge-volgen en uitvloeisels van wilsuitingen, die wel uit ons ik opkomen, maar die door die breede sfeer van het vleesch heen moeten, om naar buiten te komen, en die bij dien doorgang allerlei beletsel ondervin-den, allerlei tegenwerking ondergaan, en dienengevolge heel anders in het leven uit-komen, dan ze bedoeld en ingezet waren.

Het „vleesch”, d. i. heel die tusschensfeer waar we doorheen moeten, is ons dan te sterk, te machtig, te overweldigend. We zijn er onder verkozcht. In het centrum van ons leven vrijgemaakt als kinderen Gods, maar in den omtrek nog slaven der zonde. Wat wil het ik nu? Wil het ik goede, of wil het ik zonde? En het antwoord luidt: Beide, al naar ge het neemt. Bedoelt ge den wil, zóóals het herboren ik dien inzette, dan natuurlijk wil het ik het goede, en niets dan het goede, want wat uit God ge-boren is kan niets zondig willen, overmits het zaad Gods er niet uit weg kan. Be-doelt ge daarentegen het ik, zóóals het in den omtrek van het leven in de wereld zich uit, dan richtte de wil zich op het zondige en wist het te bereiken.

En is hiermede ook wat den wil betreft, het dubbele willen verklaard, dan komen ook hier natuurlijk dezelfde onderscheidin-gen voor. Het leven kan in ons gewekt zijn, dat het toch nog niet op den wil werkt. Het leven kan op den wil zijn gaan werken, en dus geleid hebben tot be-keering, maar nog slechts op een gedeelte van onzen wil invloed oefenen. En ook het leven kan door afwisseling van sterktegraad, nu eens den wil machtig aangrijpen, dan weer zwak aandoen. Daaruit verklaren zich dan die raadselachtige tegenstrijdigheden die zich in het leven voordoen, dingen die ge van den mensch niet begrijpt. De éne maal zal de mensch zich zelf verheffen, als de herboren wil zoo sterk wordt aangezet, dat hij door alles heenbreekt, en de andere maal zich zelf omtrenten, en de herboren wil zoo zwak reageert, dat hij bezwijkt op den eer-sten tegenstand. Doch dit alles laat zich van zelf indenken naar de tekening die we van deze verschillen in het bewustzijnsleven gaven; we gaan hierop dus niet nader in. Genoeg zoo maar duidelijk is gemaakt, dat het herboren ik altoos goed wil, maar dat het willoze ik in het leven, aan den omtrek van de levensfeer, gedurig anders, soms in tegenovergestelde richting uitkomt, en dat er op die wijs twee willoze ikken schijnen te zijn, terwijl er toch feitelijk maar één is.

Toch is hieraan nog iets toe te voegen. Soms komt een herboren ik tot wils-uitingen en daden, die zelfs op die wijs niet te verklaren zijn, we bedoelen daar-mee de wilsuitingen als waarop onze Belij-den is het vijfde hoofdstuk van de Dordt-sche leerregels het oog heeft, als zij zegt, dat de uitverkorenen, ook na hun toe-brenghing, soms tot een schrikkelijken val komen, zonder daarom te vervallen, gelijk ze dat dan met de ontzettende voorbeel-den van David en Petrus toelicht. Bij zulke daden toch, en bij vele andere van min ontzettend karakter, is geen sprake van een goed ingezetten wil, die zijwaarts afgebogen wordt door de invloeden van de wereld, onze zonde, en satan, maar het geldt hier daden en wilsuitingen die van meet af boos ingezet zijn. Om nu deze te verstaan, moet men het beeld van den om-gesloten troek, en den gevelden stam te hulp roepen. Stond er een zware doorn met wreede punten en spitsen, die verwoesting in liet woud aanrichtte, en hieuw men dien om, zoodat nu de geveld stam dood op de aarde ligt, dan ziet men toch niet zelden, dat aan dien omgehouden stam nog een stengel uitloopt, alsof de boom nog leefde. Dat is dan natuurlijk niets dan nadering van het vroegere leven. In den langen, zwaren stam werden allerlei sappen opgezogen, en zoolang dan de aan-voer van die sappen nog duur, is er nog mithot. En zoo nu ook moet ge den her-boren zondaar nemen. De stam van zijn oude leven is wel geveld, maar er werkt nog zooveel in na van vroeger wilsuitin-gen, die wel straks geheel doodloopen, maar nu met haar trillingen nog niet tot rust zijn gekomen. Ook zulke zondige da-den komen dan wel uit het ik, maar niet uit het ik zóóals het nu in het verborgene des gemoeds leeft.

Soms gebeurt het dat een familie per telegraaf bericht ontvangt van een lid der familie dat in de Oost overleden is, en dat toch twee- driemaal de post nog brieven van hem brengt, als leefde hij nog. Die brieven waren voor zijn sterven afgezonden en gingen door, en komen nu aan op een wijze, die geheel strijdt met de werkelijkheid. En zoo is het ook hier. Met onze bekeering zijn we volstrekt niet op eens van het andere ik af. De ulti-men van dat ik werken soms nog over maan-den en jaren na, en al is ook het andere ik reeds lang gestorven in het middelpunt van ons leven, en met Christus begraven, daarom komen de uitingen van dat vroeger ik, en van dien vroegeren wil, nog pas later in den omtrek aan, en treden van daar het leven in. Dat nu Gods kind ook hier-

tegen moet waken, bidden en strijden, en dat de kerk daartegen steun heeft te bie-den, door predikatie, sacrament, tucht en gemeenschap der heiligen, spreekt vanzelf. Wat ons bezig houdt is niet de vraag, hoe we dit kwaad kunnen keeren, maar alleen hoe het opkomen ervan te verklaren is; en dat meenen we is thans duidelijk gemaakt. Duid-lijk gemaakt, niet door de onmogelijke voorstelling te huldigen van twee menschen in onzen éenen persoon, maar door er op te wijzen, dat er onderscheid bestaat tus-schen het wezen van ons ik, gelijk dit in de kiem van onze persoonlijkheid school reeds eer we geboren waren, en het be-wustzijn van ons ik, waarin die persoon-lijkheid uitkomt naar buiten. Waren die beide steeds één en dekten ze elkaar elk oogenblik, dan zou onmiddellijk na de wedergeboorte heel ons bewustzijn en heel onze wil, in beider alzijdige uitingen, vol-komen heilig moeten zijn. Maar dit is niet het geval. We staan hier voor een proces met zeer langzame overgangen. En dit nu is de oorzaak, dat ons ik anders in ons wezen kan zijn, dan het werkt en uit-komt naar buiten. Een kind uit een zu-iver Nederlandschen vader en een echt Nederlandsche moeder geboren, kan, na beider overlijden, op zoo jeugdigen leeftijd, door familie, naar Engeland of Frankrijk zijn overgebracht, dat het nooit een woord Nederlandsch leerde of sprak, en in zijn bewustzijn geheel als een Engelsch of Frans kind uitkomt. Toch verzwakt dit in niets het feit, dat het in zijn wezen een Nederlandsch kind is, en alleen in de Nederlandsche taal zijn eigenlijke moeder-taal zou vinden, die geheel overeenstemde met zijn aard. Ook hier dus bestaat er dan onderscheid tusschen het wezen van zulk een kind, en de taal waarin zich zijn be-wustzijn uit. Een soortgelijk onderscheid nu, maar op veel ernstiger wijs, bestaat er tusschen het wedergeborene wezen van ons ik, dat in heilige taal moest uitkomen, en het bewustzijn van ons ik, dat aanvankelijk nog niet anders kent, dan de taal, en dus ook het bewustzijnsleven der wereld.

„Weent niet over mij.”

En Jezus, zich tot haar kee-rende, zeide: Gij dochters van Jeruzalem, weent niet over mij, maar weent over uzelve, en over uw kinderen. Lukas 23: 28.

Leed koelt en stompt ten leste in den lijder alle deelnemende liefde af.

Als eigen leed overmaat en overstelpt, komt men onder den indruk dat ander leed minder geweldig is, dan ónze smart het in bitterheid van ander smarte wint, en dat het eisch der liefde is voor anderen om zich met ons lijdén bezig te houden, maar dat het bij eigen leed nog bovendien dragen van ander leed van ons niet kan worden gevergd.

Eigen leed als het tot zekere hoogte klimt, schijnt onslag van den plicht, om in ander leed te deelen, met zich te brengen.

Natuurlijk geldt dit niet van elk leed. De mate van ander leed kan uw smart zoo verre overstijgen en te boven gaan, dat ge u schamen zoudt, gezien bij de smart van uw naaste, van uw eigen leed ook maar te reppen.

Als bij een schipbreuk gij al uw schat en goed in de diepte zaagt wegzinken, maar een ander zag zijn vrouw en kind voor zijn oogen verdrinken, hoe zoudt ge dan zoo onmensche-lijk zijn, om straks, met dien ander gered, hem met uw verloren goud en zilver te vermoeden, en niet met hem te deelen in zijn verlies van vrouw en kind?

Neen, die afstomping der deelnemende liefde treedt pas in, zoo uw eigen leed u de wateren tot aan de lippen dede komen, en ander leed aan het uwe nauwelijks evenredig is.

Soms schijnt het wel anders. Indien name-lijk eigen leed en ander leed één in soort en gelijk van aard is. Als er twee van het slag-veld worden weggedragen, aan wie beiden een been moet worden afgezet, zullen ze zelfs sterk neigen, om in elkanders lot en leed te deelen. Maar hier bedriegt de schijn, want zulk deelen in ander leed bedoelt slechts in ander leed het bezig zijn met eigen leed te rechtvaardigen.

Zandert ge dan ook al zulke uitzondering uit, en neemt ge een lijder waar, die het hard te verdragen heeft, en in wiens nabijheid ook an-deren lijden, dan zult ge het egoïsme van de smart zich zelf zien heiligen, en aan alles mer-ken, hoe de lijder, soms zelfs ten koste van ander leedverzachting, deernis vraagt met eigen leed.

En springt het verschil sterk in het oog, dat eigen leed werkelijk veel langer en harter is, dan het veel minder leed dat anderen dragen, dan slaat het gemis aan deelnemende liefde niet zelden in een gevoel van gekrentheid en verontwaardiging over, indien niet een ieder, zoo niet ook die mindere lijder zelf, schier eeniglijk met ons leed vervuld is en ons zijn deernis gunt.